

NATO'nun Kosova'ya Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Açısından Geçerliliği

Zeynep MANAVOĞLU*

Özet

1990'lı yılların başında Kosova'da yaşanan insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla Arnavutlar, Miloseviç yönetimine karşı silahlı mücadeleye başlamışlardır. Bu durum, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti sınırları içerisinde iç çatışmaya dönüşmüş ve uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesiyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin gündemine taşınmıştır. Güvenlik Konseyi ise NATO'nun Kosova müdahalesinden önce almış olduğu kararların hiçbirinde, Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'na istinaden bölgesel faaliyette bulunan NATO'ya kuvvet kullanma yetkisi vermemiştir. Buna rağmen NATO, hem kuvvet kullanma yasağını dikkate almayarak hem de kendi kurucu antlaşmasının uygulama alanı dışına çıkarak müdahale kararı almıştır. Bu nedenlerle NATO'nun Kosova müdahalesi hukuki dayanaktan yoksun hale gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: NATO, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, kuvvet kullanma yasağı, Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması, Kuzey Atlantik Antlaşması.

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı'nın ardından Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yayılmacı politikalarını tehdit olarak algılayan Batı Avrupa Devletleri ile Kuzey Amerikalı müttefikler, yeni bir ittifak arayışı içine girmişlerdir. Bu devletler, yalnızca ahde vefa ilkesi gereğince Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması (BMKA)'ya uyulmasını beklemenin dışında, uluslararası barış ve güvenliği ko-

* Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi.

rumak için kendilerine yönelebilecek haksız saldırıları önleme yeteneğine bireysel olarak sahip olmadıkları düşünceyle, 1949 yılında NATO'yu kurmuşlardır. Kuruluş amacı doğrultusunda NATO'ya kendi kurucu antlaşması olan Kuzey Atlantik Antlaşması (KAA) ile üye devletlere yönelebilecek silahlı saldırılara karşı savunma amacıyla kuvvet kullanma yetkisi tanınmıştır. Bunun yanında işbu antlaşma ile NATO'ya üye devletler, BMKA ile belirlenen amaç ve ilkelere duyulan inancı teyit etmişlerdir.

Daha geniş bir ifade ile belirtilirse NATO, katılımcı devletlerin ortak iradesi doğrultusunda, üye devletlerin bireysel hakları ve BMKA'nın getirdiği uluslararası yükümlülükler üzerine kurulmuştur. Bu husus, KAA'nın 1. maddesinde hükselleştirilmiştir:

“Taraflar, Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'nda ortaya konduğu üzere, karışmış olabilecekleri herhangi bir uluslararası anlaşmazlığı, uluslararası barış ve güvenlik ve adaleti tehlikeye sokmadan barışçıl yollarla çözmeyi ve uluslararası ilişkilerinde Birleşmiş Milletler'in amaçlarına aykırı olacak şekilde güç kullanımı ya da tehdidinden sakınmayı taahhüt etmektedirler”.

İşbu düzenlemedeki taahhüdü yerine getirmek amacıyla NATO, çoğu zaman kriz bölgelerine, üye devletlerin BMKA'dan doğan hak ve yükümlülüklerle halez gelmemek şartıyla, BM Güvenlik Konseyi'nin onayı dâhilinde, zorlama önlemlerinin icrasını sağlama yetkisine sahiptir¹. Bu bağlamda NATO'nun Kosova müdahalesi, BM ve NATO arasında bu düzenlemede belirtilen ilişkinin hukuki işlevselliğini de tartışmaya açmıştır.

Genel ve soyut olarak belirtilirse, Kosova'da yaşanan çatışmalar, BM Güvenlik Konseyi'nin gündemine taşındığı andan itibaren 'uluslararası' nitelik kazanmıştır². Bu bağlamda söz konusu çatışmalar, eski Yugoslavya'nın sınırları içerisinde gerçekleşmiş olsa da uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek

¹ BM'nin uluslararası barış ve güvenliği koruma ve yeniden tesisi amacıyla güç kullanma yetkilerini NATO'ya devretme süreci, Bosna'ya NATO tarafından yapılan hava saldırısı ile başlamıştır. NATO'nun belirtilen müdahalesi, 1994 yılında BM Güvenlik Konseyi'nin verdiği yetki çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Güvenlik Konseyi'nin bölgesel faaliyette bulunan örgütlere güç kullanma konusunda verdiği yetkiyi içeren bu nitelikteki kararları, NATO'nun kendi kurucu antlaşması çerçevesinde belirtilen taahhüdüne istinaden BM'ce yürütülen operasyonlara askeri güç olarak dâhil olmaya hazır bulunmasına dayanmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Yasemin Özdek, *Uluslararası Politika ve İnsan Hakları*, (Ankara: Öteki Yayınları, 2000), ss. 109–110.

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz; Gökçen Alpkaya, 'Nato Müdahalesi Üzerine', <http://politics.ankara.edu.tr/~alpkaya/kosova.htm> (e.t.:12.05.2007).

boyutlara ulaştığı gerekçesiyle BM nezdinde değerlendirilmeye alınmıştır. Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi NATO'nun müdahalesinden önce, Kosova sorununa ilişkin dört karar almıştır. Bu kararlar ile BM Güvenlik Konseyi, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti (YFC)'nin³ toprak bütünlüğünün ve siyasi bağımsızlığının korunacağı taahhüt edilmiştir. Ayrıca Güvenlik Konseyi, BMKA'nın VII. Bölümü uyarınca, Kosova'da yaşanan iç çatışmanın uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini tespit etmiş ve silahlı kuvvet kullanımını gerektirmeyen önlemlerin alınmasına karar vermiştir⁴. Ancak alınan hiçbir kararda BM Güvenlik Konseyi Kosova'ya müdahale amacıyla BMKA'nın VIII. Bölüm'de belirtilen usul ve esaslar doğrultusunda, NATO dâhil olmak üzere, bölgesel faaliyette bulunan hiçbir kuruluşa kendi sorumluluğu altında kuvvet kullanımı için cevaz vermemiştir⁵. Buna rağmen NATO, KAA ile belirlenen coğrafi alanın dışına çıkarak, 24 Mart 1999 tarihinde Belgrat yönetimine karşı hava saldırısına başlamıştır. NATO'nun YFC'nin sınırları içerisindeki iç çatışmaya müdahalesi, kuvvet kullanma yasağına aykırı olmasından dolayı hukuki dayanaktan yoksun hale gelmiştir.

Bu çalışmada NATO'nun Kosova'ya müdahalesinin BMKA'na aykırı olup olmadığı irdelenmeye çalışılacaktır. Ancak, öncelikle çalışmanın teorik çerçevesini oluşturmak gayesiyle BMKA'nın VII. ve VIII. Bölüm düzenlemelerinin genel ve soyut olarak aktarılması uygun olacaktır.

ULUSLARARASI HUKUKTA KUVVET KULLANMA YASAĞI VE BU YASAĞIN İSTİSNALARI

Kuvvet kullanma yasağı, uluslararası hukukun en temel buyruk kurallarından dır. Bu kural, başta Milletler Cemiyeti Misakı olmak üzere birçok uluslararası düzenlemede yer almasına karşılık; en geniş ve kapsamlı olarak BMKA'da düzenlenmektedir. Belirtilen yasağın işbu Antlaşma'da düzenlenmesinin önemi, BMKA'nın aynı zamanda, NATO gibi, çoğu uluslararası örgütün yasal dayanağını teşkil etmesidir. İşbu Antlaşma'nın 2. maddesinin 4. Paragrafında bu yasak

³ 1963 yılında Tito'nun kurmuş olduğu Yugoslavya Sosyalist Federasyonu'ndan ayrılıp bağımsızlığını ilan eden devletlerden Sırbistan (Kosova ve Voyvodina'da dahil olmak üzere) ve Karadağ kendi aralarında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. 2003 yılında Devletin resmi adı Sırbistan-Karadağ olarak değiştirilmiştir. 2006 yılında yapılan referandum sonucu halkın büyük çoğunluğunun kararı doğrultusunda Karadağ parlamentosu bağımsızlığını ilan etmiştir.

⁴ Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu bu kararlar için bkz; <http://www.un.org/Docs/scres/1999/sc99.htm>. (e.t.: 24.03.2008).

⁵ *Ibid.*

şu şekilde hükümselleştirilmektedir⁶:

“Örgüt üyeleri, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka Devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletler’in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.”

Maddenin lafzından da anlaşılacağı üzere, sadece kuvvet kullanma; yani ihkak-ı hak değil, aynı zamanda kuvvet kullanma tehdidi de yasaklanmaktadır. İlgili düzenlemede belirtilen ‘kuvvet kullanma’ uluslararası hukukta, devletler arasındaki her türlü silahlı çatışma olarak tanımlanmaktadır⁷. Siyasi ve ekonomik baskı gibi şiddet içermeyen önlemler bu yasağın kapsamında kabul edilmemektedir⁸. Ancak iç çatışmalar ve bir devletin ülkesinde yaşanan iç savaş gibi durumlar ise kuvvet kullanımı kapsamında değerlendirilemeyeceğinden, bu yasağın kapsamı içinde yer almamaktadır. Zira BMKA’nın 2. maddesinin 7. paragrafında, işbu Antlaşma’nın hem örgüt hem de üye devletler tarafından bir Devletin içişlerine karışmasına olanak sağlayacak şekilde yorumlanmasına cevaz vermemektedir. Ancak, aynı düzenlemede de belirtildiği üzere bu hükmün, Antlaşma’nın VII. Bölümü’nde düzenlenen zorlama tedbirlerinin uygulanmasına engel teşkil etmediği söylenebilmektedir. Başka bir deyişle bu tür durumlar, uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesiyle, BM Güvenlik Konseyi tarafından alınacak tedbirlerin konusunu oluşturabilmektedir.

Düzenlemede belirtilen ‘kuvvet kullanma tehdidi’ ise, soyut ve tespit edilmesi daha zor bir kavram olarak kabul edilmektedir. Genel olarak yorumlandığında bu kavram bir Devletin, güç kullanacağına dair somut ve kesin delillerin mevcut olması veya kendi iradesi doğrultusunda davranılmadığı takdirde kuvvete başvuracağını ifade etmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, BMKA uyarınca hangi eylemlerin tehdit veya kuvvet kullanma kapsamında değerlendirileceği hususunda BM nezdinde yetkili organ Güvenlik Konseyi’dir. 1974 tarihli ve 3314 sayılı “Saldırının Tanımına İlişkin Genel Kurul Kararı”⁹nda

⁶ BMKA’nın tam metni için bkz.; Mehmet Genç, *Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı*, 1. Cilt, (Bursa: Ezgi Kitapevi, 1999), ss. 32–53.

⁷ Funda Keskin, ‘Birleşmiş Milletler ve Kuvvet Kullanma’, *Avrasya Dosyası*, Sayı:1, Cilt:8, İlkbahar 2002, s. 150.

⁸ BMKA’nın hazırlanması amacıyla yapılan görüşmeler sırasında belirtilen önlemlerin de yasak kapsamına alınmasına ilişkin öneriler reddedilmiştir. Bu konuda bkz.; Yücel Acer, *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu*, (Ankara: Roma Yayınları, 2004), s. 56; Yücel Acer, ‘Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu Kavramının Temel Unsurları: Tanım Çalışmaları ve Yansımaları’, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt: 1, No: 3, 2005, ss. 15–42.

⁹ Bkz. ilgili kararın tam metin için; *Ibid.*, ss.180–181. Bu kararın 1. Md.’sine göre saldırı kavramı şu şekilde tanımlanmıştır: “Saldırı, bir Devletin diğer bir Devletin egemenliğine, ülke

ise sadece kuvvet kullanma eylemleri tanımlanmaktadır. Güvenlik Konseyi, Genel Kurul'un bu kararı ile sayılan eylemler dışındaki fiillerin de kuvvet kullanma kapsamında değerlendirilme yetkisini haizdir. Ancak 1974 tarihli Karar'da hiçbir şekilde tehdit olgusuna değinilmemektedir¹⁰.

Bu hüküm ile ilgili asıl sorun, kuvvet kullanma yasağının kapsamının dar yorumlanıp yorumlanmayacağıdır. Klasik yoruma göre, madde lâfzî olarak yorumlanmamaktadır. Bu açıdan konulan yasak, kesin ve genel nitelik taşımaktadır. Başka bir deyişle, bir Devletin toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı ve BMKA'nın amaçları gibi temel unsurların ilgili hükümde yer almasının sebebi, kuvvet kullanma yasağının kapsamını sınırlandırmak değil; bu kavramların koruduğu değerleri vurgulamaktır. Bu yasağı sınırlı nitelikte kabul eden görüşe göre ise sadece bir Devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı ya da BMKA'nın amaçlarına aykırı kuvvet kullanma eylemleri yasaklanmaktadır. Bu görüş gereğince devletler, bu temel değerleri ihlal etmedikleri takdirde kuvvete başvurma hakkına sahip olmaktadır¹¹.

İlgili düzenleme yorumlanırken işlevsel (amaçsal) yorum¹² metodunun göz

bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı veya işbu tanımda belirtildiği üzere, BM Antlaşması ile bağdaşmayan diğer herhangi bir tarzda silahlı kuvvet kullanımınıdır." Hangi eylemlerin saldırı fiili kapsamında değerlendirileceği de 3. Md.'de belirtilmiştir. Ancak bu eylemler sınırlayıcı nitelikte değildir. Nitekim 4. Md.'ye göre; fiili durumun niteliği, kapsamı ve sonuçları Güvenlik Konseyi'nce göz önünde bulundurularak ortaya çıkan eylemlerin saldırı olarak tanımlayabilme yetkisini haizdir. Bu karara göre saldırı fiiline göre oluşturulan genel tanım, 'egemenlik', 'ülkesel bütünlük', 'siyasi bağımsızlık', ve 'silahlı kuvvetler' gibi genel ve soyut kavramlarla tanımlanmıştır. Bu kavramların da açıklanmaya ihtiyacı vardır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Acer, *op. cit.*, ss. 96–118.

¹⁰ *Ibid.*, ss. 153–154; Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, Güncelleştirilmiş 4. Baskı, (Ankara: Turhan Kitapevi, 2006), ss. 510–511.

¹¹ *Ibid.*, s. 156; Funda Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karşıma ve Birleşmiş Milletler*, (Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 20, 1998), ss.38-41.

¹² İşlevsel yorum, 'yararlı etki' (bir şey hükümsüz olmaktansa hüküm ifade etsin) ilkesinin sonucudur. Ancak BMKA'nın bu şekilde geniş yorumlanması, özellikle hangi eylemlerin kuvvet kullanma kapsamında değerlendirileceği hususunda açık bir düzenlemenin bulunmaması nedeniyle, işbu Antlaşma'nın keyfi bir şekilde uygulanmasına neden olabilir. Ayrıca, belirtilen ilkenin geleneksel biçimde yorumlanması birtakım sorunları da beraberinde getireceğinden mutlaka ilgili madde hükmü uygulanırken tarafların niyeti göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle işlevsel yorumun belirtilen şekilde yorumlanmasında tarafların niyetinin Örgütün amaçlarının dışında, uluslararası hukukun ötesinde, yorumlanmamalıdır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Ali L. Karaosmanoğlu, *İç Çatışmaların Çözümü ve Uluslararası Örgütler*, (İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1981), s. 39., Nejat Doğan, 'Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı ve New Haven Ekolü: Eleştirel Bir Giriş', *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, Sayı:1, Cilt: 7, 2006, ss. 106-107.

önünde bulundurulması, BM'in inşa edildiği temel değerlerin korunması açısından önemli görölmektedir. Zira işlevsel yorum 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi 31. maddesinde, bir antlaşmanın konusu ve amacı dikkate alınarak yorumlanması şeklinde tanımlanmaktadır¹³. Bu sebeple, BMKA'nın sadece kullanılan ifade ve kavramlarına anlam yüklenerek yorumlanmaması; aynı zamanda genel olarak işbu Antlaşma'nın 1. maddesinde yer alan Örgütün amaçlarının da dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir. Bu nedenle BMKA'nın 2. maddesinin 4. Paragrafı ile hükme bağlanan kuvvet kullanma yasağının sınırlayıcı değil, BM'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlama ve bozulan barış ve güvenliği yeniden tesis etme amacı göz önünde bulundurulurken, genel ve kesin olduğu kabul edilmektedir.

İlgili hükümlere rağmen BMKA itibarıyla Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlamadaki sorumluluğu dahilinde, kuvvet kullanma yasağına istisna teşkil edebilecek bazı durumlar da düzenlenmektedir¹⁴. Aşağıda dikkat çekilen istisnai düzenlemeler, devletlerin BM sistemi içerisinde sahip olduğu haklar kapsamında değerlendirilmekte ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesisi amaçları dışında, Güvenlik Konseyi'nin belirtilen yetkisini kullanamayacağı vurgulanmaktadır.

İlk etapta, doğal bir hak olan meşru müdafaa, kuvvet kullanma yasağının istisnalarından birini oluşturmaktadır. Bu hak şu şekilde tanımlanmaktadır: "*Bir devletin bir başka devletçe kendisine karşı girişilen hukuka aykırı kuvvet kullanma eylemine ani ve doğal olarak karşılık vermesidir*"¹⁵. BMKA'nın 51. maddesinde ise meşru müdafaa hakkının unsurları, sınırları ve kullanılmasına ilişkin şartlar genel olarak düzenlenmektedir. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere meşru müdafaa hakkından söz edebilmek için her şeyden önce haksız bir silahlı saldırının varlığı gerekmektedir. Bu saldırıya karşı devletlere bireysel veya kolektif olarak önlem alma hakkı da tanınmaktadır. Saldırıya uğrayan devlet, meşru müdafaa hakkına dayanarak almış olduğu önlemleri, 51. maddeye göre Güvenlik Konseyi'ne bildirmekle yükümlüdür. Yine ilgili düzenleme

¹³ Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi tam metni için bkz.; <http://www.politics.ankara.edu.tr/~altipa/Okuma/Viyana%20Andlaşmalar%20Hukuku%2069.pdf> (e.t.:10.04.2007).

¹⁴ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz; Pazarcı, *op. cit.* ss. 509–518; L. Seha Meray *Devletler Hukukuna Giriş Cilt II*, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1975), ss. 440–444; Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2006), ss. 253–255; Fatma Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, (Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2006), ss. 95-112.

¹⁵ Pazarcı, *op. cit.*, s. 512.

uyarınca, meşru müdafaa hakkı, BMKA'ya dayanarak Güvenlik Konseyi'nce uluslararası barış ve güvenliği sağlayacak tedbirler alındığı andan itibaren sona ermektedir.

İlgili hüküm, uluslararası teamül kuralı haline gelmiş olan meşru müdafaa hakkının içeriğini, tam anlamıyla düzenlememektedir. Bu konudaki yasal boşluk Uluslararası Adalet Divanı kararları ile doldurulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Divan'ın, 1986 yılında Nikaragua'daki Askeri ve Yarı-Askeri Faaliyetler¹⁶ Davası'na ilişkin almış olduğu karara göre, saldırıya uğramış Devlet tarafından alınan önlemin gerçekleşmiş saldırı ile orantılı olması ve bu saldırının sadece kuvvet kullanarak önlenmesi; yani barışçıl yöntemlerin yetersiz kalması ya da bu tedbirlerin sonuçsuz kalacağına anlaşılması gerekmektedir. Bu hakkın varlığı için belirtilen iki şart olmazsa olmaz unsurlar olarak kabul edilmektedir¹⁷.

Kuvvet kullanma yasağının bir diğer istisnası ise uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar gereğince silahlı kuvvetlere dayalı zorlama tedbirlerinin uygulanması durumudur¹⁸. Bu husus BMKA'nın 39-51. maddelerinde düzenlenmektedir¹⁹. İşbu Antlaşma'nın 39. maddesi uyarınca, Güvenlik Konseyi'nin zorlama önlemlerine başvurabilmesi için öncelikle 34. maddeye göre, herhangi bir uyuşmazlığın veya devletler arasında anlaşmazlıkla sonuçlanabilecek veya uyuşmazlık doğurabilecek durumun uzamasının, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehdit edip etmediğini tespit etmesi²⁰ gerekmektedir. Bu tespitten ardından Güvenlik Konseyi, BMKA'nın ilgili hükmü gereğince barışı tehdit eden, bozan

¹⁶ Nikaragua'da Askeri ve Yarı-Askeri Faaliyetler Davası'na ilişkin Uluslararası Adalet Divanı'nın 1986 tarihli kararın tam metni için bkz; www.icr-crj.org/docket/files/70/9619.pdf. (e.t.: 22.04.2007)

¹⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Pazarcı, *op. cit.*, s. 515; Acer, *op. cit.*, 58-60; Mehmet Gönübol, *Milletlerarası Siyasî Teşkilatlanma*, (Ankara: AÜSBF Yayınları, 1975), s. 364; Sevin Toluner, 'Nikaragua'ya Karşı Askeri ve Benzeri Faaliyetler Davası'ndaki Yargı ve Meşru Müdafaa Hakkı', *Mahmut R. Belik'e Armağan*, İstanbul: 1993, ss. 394-395; Berdal Aral, *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı*, (Kırkkale: Siyasal Kitapevi, 1999), ss. 24-34; BM Sisteminde Kuvvet Kullanma İlkesi ve Meşru Müdafaa Ders Notları, <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=141>, (e.t.: 20.02.2008).

¹⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Enver Bozkurt, *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı ve Körfez Krizi Örneği*, (Konya: Atlas Kitabevi, 1996), ss. 26-41.

¹⁹ Bkz., Genç, *op. cit.*, ss. 40-41.

²⁰ Bu tespiti yaparken BMKA'nın 29. Md.'sine göre BM Güvenlik Konseyi gerekli gördüğü yardımcı organları kurabilir. Bu bağlamda işbu Antlaşma'nın 34. Md.'sine göre tespitte bulunurken tahkikat komisyonları oluşturma yetkisi bulunmaktadır.

veya saldırı fiilini gerçekleştiren Devlete karşı uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla somut olayın özelliğine göre, gerek 40. madde uyarınca lüzum gördüğü tavsiyelerde bulunabilir ya da 41. veya 42. maddelerinde öngörülen zorlama önlemlerine ilişkin bağlayıcı kararlar alabilme yetkisini kullanabilmektedir.

Daha geniş bir ifade ile belirtirsek, BMKA'nın 41. maddesi Güvenlik Konseyi'ne silahlı kuvvet kullanılmasının gerekli olmadığı durumlarda ne gibi zorlama önlemlerinin alınabileceğine karar verme yetkisini düzenlenmektedir. Bu Antlaşma'nın 42. maddesine göre ise Güvenlik Konseyi, 41. maddede belirtilen önlemlerin uygun olmayacaklarına veya uygun olmadıklarına karar verirse, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için silahlı kuvvet kullanımı için karar alabilmektedir. Ancak silah kullanımı için gerekli olan uluslararası bir daimi askeri güç, BM bünyesinde oluşturulmadığı için Antlaşma'nın 43. maddesine göre, Güvenlik Konseyi tarafından rgt üyesi devletler, Konsey'in emrine silahlı kuvvet vermeye ve geçit hakkı da dâhil olmak üzere yardım ve kolaylıklarda bulunmaya davet edilmektedir. ye Devletler ile Güvenlik Konseyi arasında yapılacak özel antlaşma veya antlaşmalar ile BM'nin emrine verilecek askeri kuvvetlerin miktarı ve niteliği, hazırlık dereceleri ve genel mevkiileriyle gösterilecek kolaylık ve yardımın mahiyeti tespit edilmektedir. İlgili düzenlemeye göre, ye devletler kendi iç hukukları uyarınca bu antlaşmaları onaylayarak uygulamaktadırlar²¹.

Belirtilen istisnanın kapsamı içinde, bölgesel faaliyette bulunan rgtlerce kuvvet kullanılması durumunu düzenleyen, BMKA'nın VIII. Bölümü de değerlendirilmektedir. Zira işbu Antlaşma'nın 52. maddesi bölge antlaşma ve kuruluşlarının uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin BM'nin amaç ve ilkeleriyle bağdaşır nitelikte faaliyet göstermelerine bağlı olarak kurulmalarına cevaz vermektedir. Aynı zamanda, ilgili hüküm ile bölgesel uyuşmazlıkların Güvenlik Konseyi'ne sunulmadan önce, bu kuruluşlar aracılığıyla barış yoluyla zlebilmesi için rgt üyesi devletlerin, gerekli çabaları sarfetme yükümlülüğünün yanı sıra Güvenlik Konseyi'ne bu amaç için her türlü girişimde bulunma yetkisi de getirilmektedir. Ancak BMKA'nın 52. maddenin son paragrafı ile 53. maddenin ilk paragrafı uyarınca ilgili devletler barışçıl bir zme ula-

²¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Gönlübol, *op. cit.*, ss. 359-364; Keskin, *op. cit.*, ss. 160-161; Edip elik, *Milletlerarası Hukuk*, İkinci Kitap, (İstanbul: Filiz Kitapevi, 1986), ss. 400-410; Jale Civelek, 'Birleşmiş Milletler teşkilatı tarafından uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında zorlama tedbirlerinin alınması, Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin kurulması ve Bu Kuvvetlerin Dayanağı', *MHB*, Sayı:1-2, 1990, ss. 13- 24.

şamazlarsa sorunu, bu Antlaşma'nın 34 ve 35. maddeleri gereğince Güvenlik Konseyi'ne sunabilmektedir. Bölge kuruluşları, Güvenlik Konseyi'nin izni dâhilinde ve alınan her önlemden yine Güvenlik Konseyi'ni haberdar etmek şartıyla, VII. Bölüm bağlamında zorlama tedbirlere başvurabilmektedir. Aynı zamanda, Güvenlik Konseyi gerekirse kendi yetkisi altında alınan zorlama önlemlerinin uygulanması için bu kuruluşlardan yararlanabilmektedir²².

Yukarıda belirttiğimiz düzenlemeler, BM sistemi içerisinde uluslararası hukuka uygun kuvvet kullanımı, sadece Güvenlik Konseyi'nin yetkisi ve bilgisi dâhilinde mümkün kılınmaktadır. Bu bağlamda bölgesel kuruluşların BMKA'ya göre bu sistem içerisindeki rolü, hiçbir şekilde Güvenlik Konseyi'nin zorlama önlemlerini alma yetkisine halel getirmemektedir. Bu husus genel ve soyut olarak BMKA'da yer almasının yanında ayrıca bölgesel örgütlerin kurucu antlaşmaları içerisinde de, KAA'da olduğu gibi, BM amaç ve ilkelerine ve BMKA VIII. Bölümü'ne göndermede bulunularak da hükme bağlanmaktadır.

Ancak tüm bu düzenlemelere ve ilkelere rağmen, bölgesel faaliyetlerde bulunan NATO, Kosova müdahalesine yasal mesnet teşkil edecek Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın, Kosova'daki insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla bu bölgeye hava saldırısı düzenlemiştir. Müdahalenin temel dayanağının demokrasi, insan hakları ve hukukun uygulanmasındaki ahlaki sorumluluğu olduğu belirtilmiş; bu açıdan söz konusu eylem insani müdahale kavramı ile hukukileştirilmeye çalışılmıştır. Ancak çalışmanın başında da belirtildiği üzere NATO, birtakım evrensel değerler üzerinden Kosova müdahalesini meşrulaştırmaya çalışsa da NATO'ya BMKA uyarınca Güvenlik Konseyi tarafından söz konusu bölgede yaşanan iç çatışmaya müdahalede bulunma yetkisi verilmemiş ve ayrıca KAA'da belirtilen uygulama alanının dışına çıkmıştır. Bu açıdan NATO, hukukun üstünlüğü ilkesini zedeleyerek müdahalesinin gerekçesi olarak belirttiği temel değerlerle çelişmiştir. Bu bağlamda ele alınan konu itibarıyla, NATO'nun söz konusu bölgede yaşanan iç çatışmaya müdahalede bulunmasının hangi açılardan hukuka aykırı olduğu belirtilen teorik çerçevede aktarılmaya çalışılacaktır.

NATO'NUN KOSOVA MÜDAHALESİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Kosova'da yaşanan insan hakları ihlallerini önleme gerekçesiyle NATO'nun Kosova'ya KAA ile BMKA'yı dikkate almaya-

²² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Keskin, 'Uluslararası Hukukta Kuvvet ...', *op. cit.*, ss.155-159.

rak gerçekleştirdiği askeri müdahale, uluslararası hukuk açısından tartışılır niteliktedir. Her Şeyden önce müdahale ncesi BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan hiçbir kararda, müdahale için NATO'ya yetki verilmemiştir. Ayrıca NATO KAA'nın uygulama alanı dışına çıkararak belirtilen askeri operasyonu gerçekleştirmiştir. Uluslararası hukuka aykırı olabilen bu unsurları değerlendirmeye almadan önce gerek BM gerek NATO nezdinde alınan kararlar bağlamında müdahaleye giden süreci aktarmak uygun olacaktır.

Müdahaleye Giden Süreç

Esasında Kosova sorunu, Balkanlar'ın en uzun dönemli ve güncel sorunlarından dır. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgedeki egemenliğinin fiilen sona ermesi ile başlayan etnik çatışmalar belirli aralıklarla devam etmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Tito'nun 1945'te Yugoslavya Sosyalist Federasyonu'nu kurmasının ardından kısa dönemli de olsa bölge istikrara kavuşmuştur. Bu dönemde kendi kendini yöneten federal unsurların yetkilerini genişleten 1963 Anayasası'nın yürürlüğe girmesi ile Kosova'nın "zerk bölge" statüsü kazandığı izlenimini yaratılmıştır. Ancak 1963 Anayasası Yugoslavya Sosyalist Federasyonu'na bağlı federe devletlere "zerk bölge" oluşturma yetkisini de devretmiş ve böylece Kosova'nın belirtilen statüsü tamamen ortadan kalkmış olmakla beraber bu bölgenin hukuki statüsünün geleceğinin tayini bütünüyle Sırbistan'a bırakılmıřtır²³. İlgili düzenlemeye karşılık, Kosova Arnavutlarının başlattığı protesto eylemleri 1974 Anayasası'nda yapılan değişiklik ile olumlu sonuç vermiştir. Böylece Kosova, Yugoslavya Sosyalist Federasyonu'nun kurucu unsuru olarak tam bir özerklik kazanmıřtır²⁴.

1980'de Tito'nun ölümünün ardından dağılma sürecine giren Yugoslavya Sosyalist Federasyonu'nu oluşturan diğer etnik unsurların bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamalarından etkilenen Arnavutlar, Kosova'nın cumhuriyet statüsü kazanması gerektiğini savunmuşlar ve bu amaçla gösteriler düzenlemişlerdir. Bu gösterilerin ardından Kosova Parlamentosu'nun çoğunluğunu oluşturan Arnavut temsilciler, 1989'da Kosova'yı Yugoslavya Sosyalist Federasyonu içinde ayrı bir cumhuriyet olarak kabul eden bir karar almışlardır. Buna karşılık Sırbistan kendi egemenliğini gclendiren Anayasa değişikliğini resmen kabul etmiş ve Yugoslavya'nın 1974 Anayasası ile kendisine bu konuda yetki verilme-

²³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Fatma Taşdemir/Pınar Yrr, 'Kosova Sorunu: Tarihi ve Hukuki Bir Değerlendirme', *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, Cilt: 1, Kış 1999, ss. 138-141.

²⁴ İrfan Kaya lger, *Yugoslavya Neden Parçalandı?*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2003), ss. 72-73.

mesine rağmen Kosova'nın özerk statüsünü kaldırmıştır²⁵. Sırbistan Milli Meclisi'nin almış olduğu bu hukuk dışı kararın uygulanması amacıyla Belgrad yönetimi, askeri gücüyle Kosova'ya girerek NATO'nun müdahalesine giden süreci başlatmıştır²⁶.

Kosova Parlamentosu, Belgrad yönetiminin asker gücüyle kullandığı şiddet eylemlerine karşılık 1990'da yeni bir Anayasa hazırlamış ve 1991'de Sırbistan tarafından yasadışı sayılsa da yapılan bir referandum ile Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmiştir. Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesi, uluslararası toplumda beklenen etkiyi doğurmamıştır. Nitekim 1991 Aralık ayına kadar, ABD ve kimi Batı Avrupa Devletleri'nin tutumu, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik olmuştur. Ancak Yugoslavya'daki iç savaşın uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek boyutlara ulaşma tehlikesi nedeniyle, Avrupa Topluluğu (AT), Yugoslavya'dan ayrılıp bağımsızlığını ilan eden Cumhuriyetleri, koşulların oluşması halinde tanıyabileceğini ifade etmiş ve bu amaçla Robert Badinter adındaki hukukçunun başkanlığında bir komisyon oluşturulması kararını almıştır. Ancak, Almanya bu komisyonun raporunu beklemeden, YFC'den ayrılıp bağımsızlığını ilan eden Cumhuriyetleri tanımıştır. Daha sonra AT üyesi diğer devletler, teker teker bu devletlerin bağımsızlıklarını tanımaya başlamışlardır. Ancak bu sürece Kosova dâhil edilmemiştir. Bu gelişmelerin ardından Kosova, Batılı Devletlerce tanınmamış ve Yugoslavya iç savaşını sona erdiren Dayton Barış Antlaşması'nın imzalanması sürecine alınmamıştır. Bunun üzerine pasif direniş ile sonuç alamayacaklarını düşünen Kosovalı Arnavutlar "sivil itaatsizlik" yerine Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) ile silahlı mücadeleye ağırlık vererek kendilerine yönelen haksız ve hukuk dışı eylemleri önlemeye karar vermişlerdir. Kosova Parlamentosu ise UÇK'yı resmen tanıyarak bu mücadeleyi desteklemiştir²⁷.

Kosova'da UÇK'nın eylemleri ile birlikte başlayan iç çatışma, Miloseviç'in başında bulunduğu Belgrad yönetiminin Arnavutlar'a karşı eylemlerinin soykırım derecesinde insan hakları ihlallerine ulaşması neticesinde farklı bir boyuta

²⁵ *Ibid*, ss. 74-77.

²⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Marc Weller, 'The Rambouillet Conference on Kosova', *International Affairs*, Vol.75, No. 2, Apr.,1999, ss. 213-218.

²⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; İlhan Uzgel, 'Kosova Sorunu', Baskın Oran, (der.) *Türk Dış Politikası*, Cilt II, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), s. 509; İrfan Kaya Ülger, 'Ortadoğu Sorunu ve Yugoslavya'nın Dağılması'nın Avrupa Dış Politikası Çerçevesinde İncelenmesi', http://www.stradigma.com/turkce/eylul2003/09_2003_04.pdf (e.t. 04.07.2007); Şule Kut, *Balkanlar'da Kimlik ve Egemenlik*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005), ss. 149-153.

taşınmıştır. Böyle bir ortamda NATO 24 Mart 1999 tarihinde bölgeye ilk hava saldırısını düzenlemiştir.

Bu hava saldırısı gerçekleştirilmeden önce BM Güvenlik Konseyi'nin NATO'nun müdahalesinden önce, belirtilen şiddet eylemlerinin önüne geçmek amacıyla Kosova'da yaşananlarla ilgili olarak dört karar almıştır. İlk olarak 31 Mart 1998 tarihli ve 1160 sayılı kararda, hem Sırp güvenlik gleri (Kosova'daki Arnavutlara karşı güç kullandığı gerekçesiyle) hem de UÇK'nın şiddet eylemleri kınanmıştır. Aynı zamanda YFC'nin egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün korunacağı taahhüt edilmiş; sorunların diyalog yoluyla özümlenmesi gerektiği belirtilmiş ve bu amaçla kurulan "Temas Grubu" ile işbirliği halinde olunması istenmiştir. BMKA'nın VII. Bölümü uyarınca uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla Kosova dâhil YFC'ye silah ambargosu uygulanmasına karar verilmiřtir²⁸.

BM Güvenlik Konseyi'nin 23 Eylül 1998 tarih ve 1199 sayılı ikinci kararında YFC içerisinde Kosova'da yaşanan şiddet olaylarının gittikçe daha kötü bir hal alması halinde, bölgede uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye düşeceğine vurgu yapılmış, YFC'nin egemenliği ve toprak bütünlüğüne saygı çerçevesinde her iki tarafın da diyalog yoluyla gerekli tedbirleri alması istenmiştir. Ayrıca aynı kararda, daha önce alınan 1160 sayılı karara atfen, uluslararası insani hukukun uygulanmasının garanti altına alınması ve bölgede barış amaçlı uluslararası kuruluşların faaliyetlerinin engellenmemesinin gerekliliği de ifade edilmiřtir²⁹.

İlerleyen süreçte BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan 24 Ekim 1998 tarih ve 1203 sayılı karar ile 17 Kasım 1998 tarih ve 1207 sayılı kararlarda da daha önceki kararlarda vurgulanan hususlara atıf yapılmıştır ve uluslararası insan haklarına riayet edilmesi istenmiştir. Ayrıca, "AGİT Kosova Denetleme Misyonu"nun kurulması kararlařtırılmıřtır³⁰. Diğer yandan, 1203 sayılı karar ile yine uluslararası hukukun öngördüğü temel ilkeler çerçevesinde YFC ile Kosovalı Arnavut liderler arasında barış amacıyla diyalog kurulmasının gerekliliği de vurgulanmıřtır³¹.

²⁸ BM Güvenlik Konseyi'nin 1160 sayılı Kararı için bkz.; <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/090/23/PDF/N9809023.pdf> (e.t.: 12.05.2007).

²⁹ BM Güvenlik Konseyi'nin 1199 sayılı Kararı için bkz.; <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/279/96/PDF/N9827996.pdf?OpenElement> (e.t.: 12.05.2007).

³⁰ BM Güvenlik Konseyi'nin 1203 sayılı Kararı için bkz.; <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N98/321/21/PDF/N9832121.pdf?OpenElement> (e.t.: 12.05.2007).

³¹ BM Güvenlik Konseyi'nin 1207 sayılı Kararı için bkz.; <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/>

BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararların hukuki dayanağı olarak, BMKA'nın VII. Bölümü gösterilmiştir. Ele alınan konu açısından esas dikkat çekici husus BM Güvenlik Konseyi'nin bu kararları ile hiçbir şekilde herhangi bir örgüte kuvvet kullanma yetkisi vermemiş olduğudur.

NATO ise Kosova'ya düzenlediği operasyondan önce, iki defa YFC'ye karşı kuvvet kullanma tehdidinde bulunmuştur. 17 Ocak 1999 tarihinde Genel Sekreter'in Kuzey Atlantik Konseyi adına yapmış olduğu açıklama uyarınca, YFC kınanmış ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1199 sayılı kararı gereğince sorunun çözülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, NATO'nun Kosova'da Avrupa Birliği (AB) ve BM'nin katılımı ile uluslararası barışın korunması için atılan her adımı destekleyeceği; ancak gerek YFC gerek Kosovalı Arnavut liderler uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmese, NATO'nun barışı sağlama sorumluluğu olduğu hatırlatılmıştır. 30 Ocak 1999 tarihinde Kuzey Atlantik Konseyi'nin bizzat yapmış olduğu açıklamada ise her iki taraftan da BM Güvenlik Konseyi'nin 1160, 1199 ve 1203 sayılı kararlarına uyması istenmiştir. Ayrıca, açıklamada insan hakları ihlallerinin devam etmesi durumunda, NATO operasyonunun başlatılması için Genel Sekreter'in yetkilendirilebileceği ve Kosovalı idarecilerin uzlaşmaması sonucunda her türlü tedbirin alınmasında uluslararası toplum adına Örgütün sorumlu olduğu ifade edilmiştir³².

Ancak, bilindiği üzere durumun giderek kötüleşmesi ile NATO devreye girmiş ve 6 Şubat 1999 tarihinde taraflar arasında *Rambouillet* görüşmeleri başlamıştır. Görüşmeler sırasında Arnavut tarafı kendisine sunulan çözüm taslağını kabul etmişse de Sırp yönetimi yabancı askerlerin bölgedeki varlığı gerekçesiyle öneriyi reddetmiştir. Görüşmelerin bu şekilde sona ermesinin ardından Sırp yönetimi Kosova halkı üzerinde baskı ve şiddeti arttırmış ve açık bir şekilde insan haklarını ihlal etmiştir³³. Bunun üzerine dönemin NATO Genel Sekreteri Javier Solana, bütün diplomatik yolların tükendiği gerekçesiyle, hava operasyonunu başlatmıştır. 24 Mart 1999 tarihinde başlayan operasyonun hemen ardından NATO Genel Sekreteri, yaptığı açıklama³⁴ ile müdahalenin ama-

GEN/N98/357/01/PDF/N9835701.pdf?OpenElement (e.t.: 12.05.2007).

³² Kuzey Atlantik Konseyi'nin ilgili açıklaması için bkz.; <http://www.nato.int/docu/comm/1999/comm99.htm>. (e.t.: 12.05.2007).

³³ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz; Weller, *op.cit.*, ss. 221-224; Mihriban Demir, Kosova Sorunu ve Nihai Statüsüne İlişkin Yaklaşımlar, <http://www.usakgundem.com/makale.php?id=304>, (e.t.: 20.02.2008).

³⁴ NATO Genel Sekreteri'nin 24 Mart 1999 tarihli açıklaması için bkz: <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-041e.htm>.(e.t.:12.05.2007).

cının YFC ile savaşmak olmadığını vurgulamış ve amacın Milosević'in şiddet eylemlerine son vermemesi sonucu yaşanan insan hakları ihlallerini önlemek olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda, uzun süreden beri Avrupa'dan izole edilen bu bölgeye müdahalenin, NATO'nun kuruluş amacı ve ahlaki_sorumluluğu itibarıyla zorunlu hale geldiği de belirtilmiştir.

Müdahalenin ardından Kuzey Atlantik Konseyi'nin 23 Nisan'da yapmış olduğu Washington Zirvesi'nde, Kosova'ya yapılan müdahalenin insan hakları, demokrasi ve hukuk kuralları gereğince gerçekteşirildiği belirtilmiştir. Asıl amacın ise yukarıda belirtildiği gibi, YFC ile savaşmak olmadığı; Sırp yönetiminin kasıtlı olarak uyguladığı şiddet, baskı ve etnik temizlik politikalarının önüne geçilmesi olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, AT'nin almış olduğu tedbirlerin NATO tarafından da desteklendiği; ancak söz konusu tedbirlerin yalnızca ekonomik yaptırım ve petrol ürünleri üzerinde ambargodan oluştuğu vurgulanmıştır. Bu tedbirlerin sonuçsuz kalması nedeniyle bölgedeki istikrarın ve barış ortamının sağlanması amacıyla müdahalenin kaçınılmaz olduğu belirtilmiřtir³⁵.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere NATO, müdahalenin gereğesini Kosova'da yaşanan ve soykırım derecesine varan insan hakları ihlallerinin önlenmesine ve uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacıyla alınan BM Güvenlik Konseyi kararlarının uygulanmaması sebebiyle uluslararası hukukun göz ardı edilmesine dayandırmıştır. Bunun yanında uluslararası hukuk itibarıyla günümüzde bile hala tartışmalı olan insani müdahale kavramı da gereke olarak gösterilmiştir. Ayrıca NATO Genel Sekreteri, 27 Ekim 1998 tarihinde müdahale ihtimaline karşı yapmış olduğu basın açıklamasında Kosova'daki krizin uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmeye devam etmesi ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1199 sayılı kararın uygulanmaması halinde, NATO'nun ilgili karar uyarınca kuvvet kullanmaya hazır olduğunu ifade etmiřtir³⁶. Bu açıklamaya göre NATO Kosova müdahalesini, 1199 sayılı karara istinaden gerçekteşireceğini belirtmiştir. Ancak, BM Güvenlik Konseyi ilgili kararda sadece mevcut krizin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini tespit etmiş ve bu bağlamda ne NATO'ya ne de diğer bir uluslararası kuruluşa müdahale için açıkça yetki vermiştir. Her şeye rağmen NATO, müdahaleyi belirtilen temel değerlere ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1199 sayılı kararına dayandırarak, uluslararası hukuka uygun hareket ettiğini iddia etse de BMKA ve KAA itiba-

³⁵ NATO'nun ilgili açıklaması için bkz: <http://www.nato.int/docu/comm/1999/comm99.htm>. (e.t.: 12.05.2007).

³⁶ NATO Genel Sekreteri'nin 27 Ekim 1998 tarihli basın açıklaması için bkz: <http://www.nato.int/docu/speech/1998/s981027a.htm> (e.t.: 27. 07.2007)

rıyla açıkça yetkilendirilmemiştir. Bu nedenle, uluslararası hukuk açısından söz konusu eylemlerin yasal olup olmadığının tartışılması gerekmektedir.

Müdahalenin Hukuki Değerlendirilmesi

Çalışmanın başında da aktarıldığı üzere, NATO'nun Kosova müdahalesi ile uluslararası hukukun temel ve yerleşmiş ilkesi olan kuvvet kullanma yasağına aykırı eylemde bulunduğu iddia edilmektedir. Bu bağlamda, belirtilen yasağa istisna teşkil eden ve kuvvet kullanma tekelini elinde bulunduran BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesisi amacıyla kuvvet kullanımına ilişkin kararı olmaksızın NATO Kosova'ya operasyon düzenlemiştir. Aynı zamanda KAA ile belirlenen görev alanının dışına çıkarak bölgesel kuruluş olma vasfına aykırı davranmıştır. Bu nedenle, gerek KAA itibarıyla gerek bu Antlaşma'nın yasal temelini teşkil eden BMKA'ya aykırı eylem gerçekleştirdiği kabul edilmektedir.

Bu iddiayı biraz daha açarsak, NATO'nun Kosova'ya müdahalesinin hukuka aykırı olmasının sebeplerinden biri, KAA'nın 6. maddesi ile belirtilen işbu Antlaşma'nın uygulanma alanı dışındaki bir bölgeye operasyon düzenlemesi olduğu söylenmektedir³⁷. Bu hükme göre, üye devletlerin sınırları dâhilinde olmak üzere Avrupa'daki ve Kuzey Amerika'daki toprakları, Fransa'nın Cezayir Bölgesi, Türkiye toprakları veya taraflardan herhangi birinin egemenliği altında olan ve Yengeç Dönencesi'nin kuzeyinde yer alan adalar, NATO'nun görev alanı olarak belirlenmiştir. Başka bir deyişle, Örgütün operasyon yapabilme yetkisi belirtilen bölgeler ile sınırlıdır. Bu kapsamda, NATO'nun Kosova'ya müdahalesi, KAA'nın 6. maddesi uyarınca belirlenen coğrafi alanın dışında icra edilmesi nedeniyle söz konusu eylemin “yer yönünden yetkisiz” hale geldiği söylenebilir.

NATO, yukarıda açıkladığımız nedenle uluslararası hukuka aykırı olan bu

³⁷ KAA'nın 6. Md.'si şu düzenlemeyi içermektedir: “Madde 5 açısından, Taraflardan bir ya da daha çoğuna karşı silahlı saldırı, aşağıdakileri de kapsar:

-Tarafların Avrupa ya da Kuzey Amerika'daki topraklarına Fransa'nın Cezayir Bölgesine Türkiye topraklarına veya Taraflardan herhangi birinin egemenliği altında olan ve Yengeç Dönencesi'nin kuzeyinde yer alan adalara yapılan silahlı saldırı;

-Bu topraklarda ya da bu toprakların üzerindeki hava sahasında bulunan ya da Antlaşma'nın yürürlüğe girdiği tarihte Taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin üstlenmiş bulunduğu herhangi bir Avrupa toprağında veya Akdeniz'de, ya da Yengeç Dönencesi'nin kuzeyindeki Kuzey Atlantik bölgesinde bulunan Tarafların herhangi birine ait kuvvetlere, gemilere, ya da uçaklara yapılan silahlı saldırı”.

eylemine Nisan 1999'da yapılan Washington Zirvesi'nde kabul ettiği "Yeni Stratejik Kavram" ile hukukileştirmeye çalışmıştır. Bu Kavram'a göre NATO, artık Kuzey Atlantik rgt olarak değil; Avrupa-Atlantik rgt olarak tanımlanmıřtır³⁸. Bu açıdan rgt, Avrupa'nın güvenliği açısından AB'ye rakip olarak değil de onu destekleyici ve güçlendirici niteliği ile ön plana çıkmaktadır³⁹. Ayrıca aynı tarihte Kuzey Atlantik Konseyi'nin Kosova'nın durumu hakkında yapmış olduğu açıklamada bu müdahale ile Güneydoğu Avrupa'da demokrasi ve insan haklarının güvence altına alınarak istikrarın sağlanacağı belirtilmiřtir⁴⁰. Oysa, NATO'nun AB bünyesinde Güvenlik ve Savunma Politikası'na⁴¹ uyumlaştırma bağlamında müdahaleye giden süreçte getirilen Yeni Stratejik Kavram'ın müdahalenin ardından kabul edilmesi, İttifakın Kosova'ya müdahalesinin bu yöndeki gerekçesinin sorgulanmasına yol açmaktadır.

NATO'nun Kosova'ya müdahalesinin hukuka aykırı bir diğer yönü ise KAA'nın ilgili hükümlerinde gönderme yapılan BMKA uyarınca, NATO'nun kuvvet kullanma yasağını göz ardı etmesi olabilir. Öncelikle şunu belirtmekte yarar vardır ki KAA itibariyle, BM ile NATO arasındaki ilişki iki boyutludur⁴². İlk olarak NATO'yu oluşturan devletler, BMKA'nın amaç ve ilkeleri çerçevesinde hareket etmeyi taahhüt etmektedir. Bu açıdan BMKA, NATO'nun yasal meşruluğunu oluşturmaktadır. KAA'nın 1. maddesi, BM ve NATO arasındaki bu ilişkiyi, genel olarak ifade etmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere bu d-

³⁸ Nejat Doğan, 'NATO'nun rgtsel Değişimi, 1949–1999', *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Dergisi*, Sayı: 3, Cilt: 60, Temmuz-Eylül 2005, s. 100.

³⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kamuran Reçber, 'Avrupa Güvenlik ve Savunma Sisteminde NATO'nun Dışlanma Olasılığına Hukuksal Bir Bakış', *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*, Sayı: 34, Mart 2006, ss. 19-31.

⁴⁰ Kuzey Atlantik Konseyi'nin ilgili açıklaması için bkz. <http://www.nato.int/docu/comm/1999/comm99.htm>. (e.t.: 12.05.2007)

⁴¹ Bu bağlamda Kosova'da yaşanan sürekli ve ciddi insan hakları ihlallerine karşılık AB'de pasif kalmıştır. Zira AB'nin ne krizlere müdahale edebilecek askeri gücü mevcuttur ne de AB yesi Devletler arasında henüz ODGP hususunda ortak irade oluşturulabilmiştir. Başka bir deyişle, ye Devletler bu konuda egemenliklerinden feragatte bulunmak istememişlerdir. Bu bağlamda, kimi ye Devletler Avrupa'nın kendine özgü savunma ve güvenlik politikası olması gerektiğini vurgularken Atlantistler olarak adlandırılan kimi AB yesi Devletler ise NATO'nun Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'ndan dışlanamayacağını savunmaktadır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. *Ibid*, ss. 26-31; Kamuran Reçber, 'AB Kurucu Antlaşması Düzenlemeleri İtibarıyla AB yesi Devletler Arasında Ortak Dış Politika, Güvenlik ve Savunma Konularında Bir Uzlaşma Var mı?', *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 35, Sayı:3, 2002, ss. 113–117; Barış zdal/ Mehmet Genç, *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkisi*, (İstanbul: Aktüel Yayınları), passim.

⁴² NATO, *op. cit.*, s. 337.

zenleme ile üye devletlerin, bütün uyuşmazlıkları barışçıl yollarla çözme ve bu bağlamda BM'nin amaçlarına aykırı kuvvet kullanımından ve tehdidinden kaçınma yükümlülüğü hükme bağlanmıştır.

İkinci olarak NATO, BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlamadaki rolünü kabul etmektedir. Böylece NATO, bütün eylemlerinde BMKA itibarıyla sorumludur. Zira BMKA'nın 53. maddesinin 1. paragrafı gereğince Güvenlik Konseyi'nin izni olmaksızın, bölge antlaşmaları gereğince veya bölge kuruluşları tarafından hiçbir zorlayıcı harekete girişilemeyeceği açıkça düzenlemiştir. Aynı zamanda bu husus, KAA'nın 5. ve 7. maddeleri ile teyit edilmiştir⁴³. İşbu Antlaşma'nın 5. maddesi, BMKA'nın 51. maddesine göndermede bulunarak İttifak üyelerine, kendilerini savunabilmeleri için meşru müdafaa hakkını tanımıştır. BMKA'nın ilgili maddesinde belirtilmesine rağmen KAA'nın 5. maddesi de bu hakkın kullanılması durumunda, NATO'ya üye devletlerin BM Güvenlik Konseyi'ni haberdar etme yükümlülüğünün bulunduğu ve Güvenlik Konseyi'nin karar almasının ardından meşru müdafaa hakkının sona ereceğini hükümselleştirmiştir. Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasındaki rolünü kabul eden bir diğer hüküm olan 7. maddeye göre ise BMKA'dan doğan hak ve yükümlülükler ile Güvenlik Konseyi'nin temel sorumluluğuna halel gelmeyeceği hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla buyruk kuralı haline gelen kuvvet kullanma yasağına ilişkin temel kural ile bu kuralın istisnaları, KAA ile NATO'ya üye devletlerce de benimsenmiştir.

Bu bağlamda NATO'nun Kosova'ya müdahalesi, BMKA'nın 2. maddesinin 4. paragrafında düzenlenen kuvvet kullanma yasağına ve yine işbu Antlaşma'nın VII. ve VIII. Bölümleri'nde düzenlenen zorlama önlemlerinin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslara da aykırılık teşkil ettiği söylenebilir.

⁴³ KAA'nın tam metni için bkz. *Ibid.* ss. 515–517. KAA 5. Md: “*Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BMKA'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerler ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır.*

Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir”.

KAA 7. Md: “*Antlaşma, BM üyesi olan Tarafların Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması uyarınca sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini veya Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusundaki temel sorumluluğunu herhangi bir şekilde etkilemez ve etkilediği şekilde yorumlanamaz”.*

Müdahale öncesi Kosova'da yaşanan insan hakları ihlalleri, YFC'nin içişleri olarak kabul edilmiş ve BM Güvenlik Konseyi kararlarında YFC'nin toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının korunması taahhüt edilmiştir. Ancak Kosova diğer devletlerce tanınmadığından, 1991'de Kosova Parlamentosu'nun yapılan referandum ile bağımsızlığını ilan etmesi, tek taraflı irade beyanından öteye geçememiştir. Bu sebeple dönemin Devlet Başkanı Miloseviç'in başlattığı ağır insan hakları ihlalleri sonucunu doğuran eylemlerine, Kosovalı Arnavutların UÇK ile karşılık vermesi sonucu silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Bu bağlamda Kosova'da karşılıklı şiddet kullanımı sonucu iç çatışma ortaya çıkmıştır. İrdelenen konu itibarıyla buradaki asıl sorun, bir Devletin ülkesindeki iç çatışmaya NATO'nun müdahalesinin KAA ile gönderme yapılan BMKA'da düzenlenen kuvvet kullanma yasağını ihlal edip etmediğidir.

İç çatışma; ekonomik, ırksal, dinsel ve ideolojik sebeplerle güç kullanarak mevcut iktidara baş kaldırmayı ve Devletin düzenini veya yapısını değiştirmeyi amaçlayan eylemler şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı zamanda iç çatışma, bir yanda ülkeyi yöneten iktidar; diğer yanda ise iktidarı ele geçirmek, toplumsal-siyasal düzeni değiştirmek veya ülkenin belirli bir bölümünde ayrı bir Devlet kurmak amacıyla iktidardaki hükümete zor kullanarak karşı çıkan gruplar arasındaki uyuşmazlığı da ifade etmektedir⁴⁴. Her ne sebeple olursa olsun iktidara karşı çıkan grup veya gruplar, uluslararası hukuk kişisi olarak tanınmayı⁴⁵ ve mevcut hükümetin baskıcı uygulamalarına son vermeyi amaçlamaktadır.

Kosova'da yaşananlar iç çatışma olarak nitelendirildiğinden, meşru müdahale hakkının varlığından söz edilemez. Zira KAA'nın 5 ve 6. maddeleri itibarıyla BMKA'nın 51. maddesi uygulanması için uluslararası hukuk kişisi olarak kabul edilen ve İttifaka üye devletlerden birinin ya da birilerinin saldırıya uğraması gerekmektedir. Oysa NATO'nun Kosova'ya müdahalesinde, hiçbir şekilde İttifaka üye devletlerden birinin Devlet ülkesine saldırı fiili gerçekleştirilmemiştir. Aksine yapılan operasyon ile NATO üyesi olmayan bir Devletin ülkesinde yaşanan iç çatışmanın önlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca söz konusu iç

⁴⁴ Karaosmanoğlu, *op. cit.* s. 11.

⁴⁵ Tanıma; bir uluslararası hukuk kişisinin kendi dışında oluşan belli bir olayı, durumu ya da iddiayı kendi açısından hukuki kabul ettiğini ve hukuksal ilişkilerini bu yöndeki tek taraflı irade beyanına göre kuracağını bildiren hukuksal işlemdir. Uluslararası hukukta tartışmalı olmakla beraber bir Devletin uluslararası hukuk kişisi olabilmesi açısından 'tanıma' kurucu şart olmamasına rağmen; bir Devletin uluslararası hukukta hüküm ve sonuç doğurabilecek işlemleri yapabilmesi için öteki Devletlerce tanınması gerekmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Pazarıcı, *op. cit.*, ss. 125-126; Çelik, *op. cit.* ss. 233-243.

çatışma insani krizler sınırını aşarak⁴⁶ başka Devletten YFC'nin siyasi bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne yönelen herhangi bir saldırı boyutuna ulaşmadığından BMKA'nın 51. maddesi çerçevesinde NATO'nun Kosova'ya müdahalesini meşru müdafaa hakkı kapsamında değerlendirilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir.

Bir Devletin ülkesinde meydana gelen iç çatışmaların uzamasının, uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek nitelikte olması durumunda ise BMKA'nın 2. maddesi 4. paragrafı itibarıyla kuvvet kullanma ve aynı maddenin 7. paragrafı gereğince de bir Devletin içişlerine karışma yasağı kapsamında değerlendirilmemektedir. Ancak iktidara karşı güç kullananların uluslararası hukuk kişiliği olmadığı için –Kosova'da olduğu gibi– mevcut hükümetin rızası dâhilinde ve Güvenlik Konseyi'nin sorumluluğu altındaki müdahaleler, kuvvet kullanma yasağının istisnası kapsamında hukuka uygun sayılmaktadır. Tüm bu değerlendirmelerin yanında şunu da belirtmek gerekir ki iç çatışmalara müdahaleyi yasaklayan ya da bu hususun kapsamını belirleyen ne örf-adet hukuku niteliğinde bir kural ne de somut ve tutarlı bir içtihat mevcuttur.

Her ne kadar böyle bir kural veya içtihat olmasa da NATO'nun Kosova müdahalesi, kuvvet kullanma yasağının istisnası kapsamında değerlendirilememektedir. Nitekim müdahaleden önce Miloseviç, NATO'nun kuvvet kullanma tehdidi karşısında ülke toprakları üzerinde yapılacak herhangi bir operasyona rıza göstermemiştir. Ayrıca, NATO kıtalararası bir örgütlenme olsa da görev alanı sınırlı coğrafi bölgelerden oluştuğu için KAA uyarınca uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden sağlanması hususunda tesis etmiş olduğu eylem ve işlemlerinde, BMKA'nın VII. ve VIII. Bölüm hükümlerini dikkate almak durumundadır. Bu bağlamda NATO, BMKA'nın 53. maddesinin 1. paragrafı gereğince Güvenlik Konseyi'nin izni olmaksızın, hiçbir şekilde zorlayıcı önlemlerde bulunabilme yetkisine sahip değildir. Başka bir deyişle, Güvenlik Konseyi'nin kararı ile müdahaleye izin verilmesi, NATO'nun kuvvet kullanımına ilişkin eylemleri açısından hukuksal bir zorunluluktur. Oysa NATO'nun Kosova'ya düzenlediği operasyon öncesi Güvenlik Konseyi'nin onayını almayarak, işbu Antlaşmayı ihlal etmiş ve kuvvet kullanma yasağına aykırı eylemde bulunmuştur.

⁴⁶ BMKA uyarınca mültecilerin kitlesel hareketleri dâhil olmak üzere herhangi bir Devletten bağımsız birçok eylem insani krizler kapsamında değerlendirilmediğinden söz konusu saldırı fiillerine karşı meşru müdafaa hakkının kullanılamayacağı kabul edilmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Bruno Simma, 'NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects', *European Journal of International Law*, Vol. 10, No. 1, 1999, s. 5.

NATO'nun askeri operasyonunun ardından BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 1244 sayılı karardan önce taraflar, masaya oturmuşlardır. Bu nedenle 1244 sayılı karar aslında geç alınmış bir karardır. Çünkü NATO harekâtı sona ermiş ve taraflar görüşmeye başlamışlardır. Ancak kararın asıl önemi, müdahalenin ahlaki ve siyasi yönünün teyit edilmesi ile BM Güvenlik Konseyi'nin üstü kapalı olarak bu eylemi onaylaması ve desteklemesidir. Bu anlamda askeri operasyonun sonrasında Kosova'da barış ve güvenliğin devamının güvence altına alınması amacıyla barış gücü⁴⁷ oluşturulmasına karar verilmiştir⁴⁸. Farklı yetkilerle donatılan barış gücünün, uluslararası kuruluşların desteği ile bölgede görev alması ile birlikte YFC güvenlik güçlerinin Kosova'yı tamamen terk edeceği ve bu bölgenin yönetiminin geçici olarak oluşturulacak Kosova yönetim birimi altında BM'nin elinde olacağı belirtilmiştir. Böylece Kosova'ya ilişkin atılacak her adımın sorumluluğunun uluslararası kuruluşlara ait olduğu açıkça ifade edilmiştir. Ancak her ne kadar ahlaki ve siyasi açıdan bu müdahalenin gerekliliği, ilgili karar ile BM nezdinde haklı olarak ifade edilse de Güvenlik Konseyi NATO müdahalesinin hukuki dayanağı olması gereken kararı müdahale öncesi tesis edememiştir.

Yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı, NATO'nun Kosova'ya müdahalesinin uluslararası hukuka aykırı nitelik taşıdığı ifade edilmektedir. Buna rağmen, NATO'nun eylemi ne BM ne de diğer uluslararası örgütler nezdinde kınanmıştır⁴⁹. Hatta müdahalenin ardından, Kuzey Atlantik Konseyi'nin 23 Nisan 1999 tarihinde Kosova ile ilgili yapmış olduğu açıklamada, Kosova müdahalesinin uluslararası toplumun amaçları doğrultusunda gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Ayrıca, NATO nezdinde yapılan birçok açıklamada müdahalenin gerekçesi olarak Kosova'da yaşanan soykırım niteliği taşıyan eylemlerin önüne geçilmesi gösterilmiş ve YFC'nin toprak bütünlüğüne değinilmiştir. Buna rağmen Kosova'nın ayrı bir Devlet olarak uluslararası hukuk kişisi olarak kabul

⁴⁷ Güvenlik Konseyi tarafından alınan 1244 sayılı karar ile Genel Sekreter'e Kosova'da uluslararası bir sivil yönetim oluşturma görevi verilmiştir. Bu karar ile kurulan UNMIK (United Nations Intern Administration Mission in Kosova) daha önce oluşturulan BM güçlerinden daha farklı yetkilerle donatılmıştır. Geleneksel barış güçlerinden farklı olarak, daha çok sivil unsurlardan oluştuduğ ve 1990 öncesinde oluşturulan barış güçlerinden daha farklı nitelikteki görevleri yerine getirmekle yetkilendirildiği açıkça gözlemlenmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Funda Keskin, 'Yeni Barış Güçleri', *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 4, Cilt: 54, Ekim-Aralık 1999, ss. 67–81.

⁴⁸ BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı Kararı için bkz; <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> (e.t.: 12.05.2007).

⁴⁹ BM Güvenlik Konseyi'nin 26 Mart 1999 tarihinde yapmış olduğu toplantıda NATO'nun Kosova müdahalesini kınayan bir karar tasarımsını 3'e karşı 12 oyla reddetmiştir.

edilmesine yönelik herhangi bir amaçtan bahsedilmemiştir.

NATO'nun Kosova'ya müdahalesi gerekçesi 8 Haziran 2000 tarihinde Brüksel'de yapılan Kuzey Atlantik Savunma Bakanları toplantısında da desteklenmiştir⁵⁰. Böylece müdahalenin amacı, 1244 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı ile belirtilen hedefler doğrultusunda BM tarafından oluşturulan UNMIK'in kontrolü ve KFOR (*Kosova Force*)'un⁵¹ gözetimi ve operasyonel yönetimi altında Kosova'da yaşanan insan hakları ihlallerine son vermek olduğu belirtilmiştir⁵². Ayrıca BM'nin, Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararlarında da belirtildiği üzere, bölgede barış ve güvenliği sağlarken YFC'nin toprak bütünlüğünün korunacağına da vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda insani müdahale kavramı, NATO'nun eylemine hukuki dayanak olarak sunulmuştur. Başka bir deyişle, BM Güvenlik Konseyi kuvvet kullanımına ilişkin herhangi bir karar almasa da NATO, insani müdahale gerekçesiyle Kosova'ya askeri operasyonda bulunma yetkisine sahip olduğunu ileri sürmüştür.

Bütün bu tartışmaların yanında, insani müdahale gerekçesi ile kuvvet kullanımını BMKA'nın ihlal edilebilmesi anlamına gelmediği ifade edilmektedir⁵³. Nitekim BMKA uyarınca Güvenlik Konseyi'nin, Kosova'da yaşanan insan hakları ihlallerinin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini tespit etmesi ve bu bağlamda NATO'ya zor kullanma önlemlerini alma yetkisini tanıması gerektiği belirtilmektedir⁵⁴. Ancak Kosova'da YFC güvenlik güçlerinin tekelinde

⁵⁰ Kuzey Atlantik Konseyi Savunma Bakanları Toplantısı basın açıklaması için bkz.; <http://www.nato.int/docu/other/tr/2000/p00-063tr.htm> (e.t.: 23.07.2007).

⁵¹ KFOR, oluşumuna NATO'nun önderliğinde oluşturulan BM uluslararası askeri gücüdür. KFOR'un asıl amacı Kosova'da farklı etnik grupların çatışmasını önlemek ve bölgede güvenliği sağlamaktır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. What's KFOR?, <http://www.nato.int/issues/kosovo/index.html> (e.t.: 28.12.2007).

⁵² İlgili karar uyarınca belirtilen misyon çerçevesinde dört sütunlu bir yapı oluşturulmuştur. Polis, adalet işleri ile sivil idare BM'ye; demokratikleşmeye bağlı gerekli kurumların oluşturulması ile AGİT'e, yeniden yapılanma ve ekonomik gelişme ise AB'ye bağlanmıştır. Uluslararası kuruluşların belirtilen görevlerinin yerine getirilmesi ile Kosova'nın nihai statüsünün yeniden tartışılacağı öngörülmüştür.

⁵³ İnsani müdahale kavramı, ilk defa 1990'lı yıllarda NATO'nun Balkanlar'a yapmış olduğu müdahale ile ön plana çıkmıştır. Ancak bu kavramı tanımlayan ne mahkeme içtihadı ne de BM nezdinde alınmış karar vardır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. *op. cit.*, Alpaya; W. Michael Reisman, 'Sovereignty and Human Rights in Contemporary International Law', *The American Journal of International Law*, Vol. 84, No. 4, Oct., 1990, ss. 866–876; Louis Henkin, 'Kosova and the Law of Humanitarian Intervention', *The American Journal of International Law*, Vol. 93, No. 4, Oct., 1999, s. 826.

⁵⁴ Thomas M. Franck, 'Lessons of Kosova', *The American Journal of International Law*, Vol. 93 No. 4, Oct., 1999, s. 858.

uygulanan Şiddet eylemlerinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Nitekim dönemin Devlet Başkanı Miloseviĉ'in izniyle oluşturulan güvenlik gçleri; uluslararası insan hakları hukuku kurallarını⁵⁵ ısrarla ve ciddi boyutlarda ihlal etmiştir. Bu durum yukarıda belirtilen ilgili Güvenlik Konseyi kararları ile de kabul edilmiştir. Özellikle bu bölgedeki ĉok sayıda Kosovalı mülteciye karşı vahŐi ve acımasız Şiddet eylemlerinde bulunulmuŐtur. Yine güvenlik gçleri tarafından Kosova'da tutuklanan sivillerin ĉođu yargılanmadan kurŐuna dizilmiŐ, geriye kalan diğerleri ise UĉK militanı olduğu gerekĉesiyle toplama kamplarına gönderilmiŐtir. Ayrıca, uluslararası insan hakları hukukunun yasaklamasına rağmen, sivil halkın yaŐadıđı Arnavut yerleŐim birimleri kuŐatma altına alınıp bombalanmıŐ; bu bombardımandan kaĉan mültecilere gönderilen yardım faaliyetleri de engellenmiŐtir⁵⁶. Kosova'da yaşanan bu insan hakları ihlallerinin önceden planlanmıŐ olması ve Devlet eliyle gerĉekleŐtirilmesi soykırımın amaĉlandıđına da delil teşkil etmiştir.

Yukarıda ele alındığı gibi, herhangi bir devletin ülkesinde yaşanan iĉ ĉatıŐmalara sadece ilgili Devletin yetkisi dâhilinde müdahale edilebileceği ileri sürülmektedir. Ancak ülkesinde iĉ ĉatıŐma yaşanan Devletin yetkilerini kullanırken uluslararası hukuku, dolayısıyla uluslararası insan hakları hukukunu ihlal edebileceği anlamına da gelmediği belirtilmektedir. Tüm bu değerlendirmelerin ardından Kosova'da yaşanan soykırım derecesine varan insan hakları ihlallerinin önlenmesi uluslararası toplum aĉısından yükümlülük arz etse de bu durumun yetkisiz kuvvet kullanımını hukuki kılmadığına da belirtmek gerekir⁵⁷. Başka bir deyişle, NATO gibi diğer örgütlerin BM Güvenlik Konseyi Kararı ol-

⁵⁵ Uluslararası insan haklarına ilişkin normlar, 1949 Cenevre SözleŐmeleri ve 1979 tarihli I numaralı Ek Protokol ile somutlaŐmaktadır. Bu protokolda, uluslararası silahlı ĉatıŐmalar, savaş ve savaşa varmayan sınırlı ĉatıŐmaları iĉeren devletlerarası silahlı ĉatıŐmaları ile uluslararasılaŐmıŐ silahlı ĉatıŐmaları kapsadığı belirtilmektedir. Ayrıca Protokol'de savaş esirlerinin ve mağdurlarının korunmasına ilişkin Devletleri bağlayan hukuk kuralları da düzenlenmektedir. Böylece uluslararası ĉatıŐmalarda veya insani krizlerde Devletlere yol gösterici nitelikte hukuk kuralları kodifiye edilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi iĉin bkz.; Taşdemir, Uluslararası terrisme karşı....., *op. cit.* ss. 73-94; Jacques Moreillon, 'Contemporary Challenges to Humanitarian Law', *Journal of Peace Research, Special Issue on Humanitarian Law of Armed Conflict*, Sep., 1987, ss. 215-218. Vol. 24, No. 3, Jacques Meurant, 'Inter Arma Caritas: Evolution and Nature of International Humanitarian Law', *Special Issue on Humanitarian Law of Armed Conflict*, Sep., 1987, ss. 237-249.

⁵⁶ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi iĉin bkz.; Hakan Taşdemir, 'Eski YFC'de Sivillere Karşı GerĉekleŐtirilen Eylemler', *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, 2000.

⁵⁷ Richard A. Falk, 'Kosova, World Order, and the Future of International Law', *The American Journal of International Law*, Vol. 93, No. 4, Oct., 1999, s. 848.

maksızın kendi kurucu antlaşmalarında ve dolaylı olarak BMKA'da da belirtilen yetkileri göz ardı edip, insani müdahale gerekçesiyle kuvvet kullanarak kriz bölgelerine müdahale edebilecekleri kabul edilmemektedir. Bu husus Uluslararası Adalet Divanı kararları ile de benimsenmektedir⁵⁸. Nitekim YFC'nin, NATO'nun kendi ülke topraklarında yetkisiz güç kullandığı gerekçesiyle açtığı davayı Uluslararası Adalet Divanı yetkisiz olduğu gerekçesiyle reddetmiş olsa da uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesis edilmesi hususunda sorumlu olan tek organın Güvenlik Konseyi olduğunu; dolayısıyla bu konuya ilişkin bütün kararlara katılması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak, aynı zamanda YFC'nin koruyucu önlemler alınmasına ilişkin talebini de Kosova'da yaşananların insanlık trajedisi olduğunu teyit ederek reddetmiştir. Buna rağmen yetkisiz insani müdahalelerine cevaz veren bir içtihat Uluslararası Adalet Divanı tarafından oluşturulamamıştır.

Müdahale sırasında BM Genel Sekreteri görevinde olan Kofi Annan yapmış olduğu açıklamada ise haklı olarak, saldırgan Devlete karşı kuvvet kullanma kararını alma yetkisinin sadece BM Güvenlik Konseyi'ne ait olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle her hangi bir Devletin veya uluslararası bir örgütün, NATO gibi, silahlı kuvvete dayalı zor kullanma tedbirlerini BM Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın uygulaması, BM'nin kolektif güvenlik sistemini zaafa uğratabilecektir⁵⁹. Başka bir deyişle, BM Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın NATO'nun Kosova'ya yapmış olduğu müdahale kuvvet kullanımına ilişkin birtakım keyfi uygulamaları ve BMKA'da belirtilen amaç ve ilkelere aykırı eylemleri de beraberinde getirebileceğinden uluslararası barış ve güvenliği de tehlikeye düşürebilecektir. Bu nedenle, BM Güvenlik Konseyi nezdinde Kosova'da yaşanan soykırım derecesine varan insan hakları ihlallerinin önlenmesi amacıyla yapılan müdahale her yönüyle hukuka aykırıdır. Ancak, Kosova'da yaşanan şiddet eylemlerinin önlenmesine ilişkin BM Güvenlik Konseyi etkili tedbirler de alamamıştır. Bu durumun en önemli nedeni, Rusya ve Çin'in yapılacak Kosova müdahalesine karşı olmalarından kaynaklanmaktaydı⁶⁰. Bu nedenle NATO, müdahale için gereken kararın veto engeli nedeniyle alınmayacağını öngörerek insani müdahale gerekçesiyle, BM Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın, askeri operasyonu gerçekleştirmiştir.

⁵⁸ İlgili karar için bkz.; <http://www.icj-cij.orgdocketindex.php1=3&p2=3&k=25&case=106> (e.t.: 20.02.2008)

⁵⁹ Frederic L. Kirgis, 'The Kosova Situation and NATO Military Action', <http://www.asil.org/insights/insigh30.htm> (e.t.: 27.07.2007).

⁶⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Falk, *op. cit.*, s. 850.

NATO'nun Kosova'ya müdahalesinin sadece insani nedenlerle gerçekleş-tirdiği ABD'nin yapmış olduğu açıklamalarda belirtilmiştir. Nitekim dönemin ABD Başkanı Clinton, 24 Mart 1999 tarihinde NATO'nun ilk hava harekâtı başladığında yapmış olduğu açıklama ile bu yüzyılda felakete yol açan iki bü-yük savaşın ardından Avrupa'da daha büyük sorunlara yol açabilecek savaşa engel olmak olduğunu vurgulamıştır⁶¹. Bu nedenle operasyonun asıl amacının Balkanlar'da istikrarın yeniden sağlanması olduğu ifade edilebilmektedir⁶². Bu anlamda, bölgede istikrarın sağlanması uluslararası barış ve güvenliğin yeni-den tesisine ve doğal olarak Kosova'da yaşanan insan hakları ihlallerinin sona erdirilmesine bağlıdır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, NATO'nun Ko-sova'ya yönelik askeri müdahalesine gerekçe olarak belirttiği “insani müda-hale” kavramı, gerek BMKA gerekse KAA itibarıyla kuvvet kullanımına cevaz vermediği ifade edilebilmektedir. Bunun yanında şu hususu da vurgulamak ge-rekir ki Kosova'da etnik temizlik adı altında yaşanan soykırım suçuna karşılık hukukun kayıtsız kalmamasının gerekliliği de göz ardı edilmemelidir.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı'nın ardından Doğu Bloğu'na karşı Batı'nın savunma amacıyla oluşturduğu NATO; SSCB'nin dağılmasının ardından özellikle AB bünyesinde Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın oluşturulmasında, uluslararası barış ve güvenliğin yeniden tesisi veya korunmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Bu amaçla da birçok kriz bölgesine NATO etkin müdahalelerde bulunmuştur. NATO'nun Kosova'ya müdahalesi de Güvenlik Konseyi kararlarına dayandır-maya çalışılarak uluslararası hukukun, demokrasinin ve insan haklarının gereği olarak insani amaçlarla yapıldığı iddia edilmiştir.

Ancak, NATO'nun bu bölgede başlattığı hava operasyonu gerek KAA gerek işbu antlaşmaya yasal dayanak teşkil eden BMKA itibarıyla iki açıdan uluslara-rası hukuka aykırıdır. Öncelikle KAA'nın 6. maddesi ile NATO'nun müdahale edebileceği alanlar belirlenmiştir. Oysa Kosova müdahalesi hiçbir şekilde işbu düzenlemede belirtilen alanlar içerisinde yer almamaktadır. Bir diğer aykırılık ise kuvvet kullanma yasağına ilişkin BMKA ve KAA'da belirtilen düzenleme-lere uygun hareket edilmemiştir. Nitekim müdahale için BMKA'nın 53. mad-

⁶¹ Dönemin ABD Başkanı Clinton'un yapmış olduğu açıklama için bkz.; <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1999/03/25/104545.asp> (e.t.:28.12.2007).

⁶² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.; Henry Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Çev.: Tayfun Evyapan, (Ankara: Metu Press, 2002), ss. 228–248; Bülent Uğrasız, ‘ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Balkan Politikası’, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 1, Cilt: 6, 2004, ss. 295-298.

desi itibarıyla NATO'yu yetkilendiren BM Güvenlik Konseyi kararı alınmamıştır. Bu bağlamda operasyon, BM Güvenlik Konseyi'nin yetkisi, bilgisi ve rızası dâhilinde gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca, bütün bu aykırılıklara rağmen NATO, bu müdahaleyi "insani müdahale" kavramı ile meşrulaştırmaya çalışmıştır. Fakat bu kavram genel ve soyut olduğundan her somut olaya uygulanışında birtakım keyfilikleri de beraberinde getirebilme potansiyelini de taşımaktadır. Nitekim bu kavramı tam anlamıyla tanımlayan ne bir uluslararası belge ne bir örf adet kuralı ne de mahkeme içtihadı bulunmaktadır. Sonuç olarak NATO, söz konusu eylemi ile BMKA ve KAA'yı ihlal etmiş ve uluslararası hukuka aykırı davranmıştır.

Kosova'da yaşanan şiddet olayları ve bunun sonucunda göz ardı edilemeyecek insan hakları ihlalleri ile NATO'nun müdahalesinin zorunlu hale gelmesi, hukukun üstünlüğü gibi temel değerlerin işlerliliği açısından ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması bakımından BM sisteminin tamamen devre dışı bırakılması anlamına gelmemelidir. Buradaki asıl sorun bu nitelikteki olaylar karşısında uluslararası hukukun geliştirdiği kurumların işlevselliğinin sağlanmasıdır. Bu sorun, devletlerin kendi egemenlik alanlarında karşılıklı olarak hukukun tam anlamıyla geçerli kılınması sağlanarak zlebilecektir.